

«Називав себе русином»:

до 115-ліття від дня народження видатного фольклориста Закарпаття Петра Лінтура

Уперше про Петра Лінтура дізнався на початку 1990-х років, у часи навчання в старших класах середньої школи села Великі Ком'яти на Виноградівщині. Реальне та уявне минуле рідного краю тоді пізнавав фактично з двох книжок домашньої бібліотечки – «Історія Закарпаття» Андрія Олашина, видана в Мукачеві в 1992 році як шкільний посібник та «Легенди нашого краю» видавництва «Карпати» 1972 року. Власне в останній поміщена післямова Петра Лінтура під назвою «Легенди Закарпаття» а також чимало легенд, записаних фольклористом у різних куточках нашого краю. Фактично ці книжки тоді для мене були настільними й не тільки. З ними відпочивав біля річки Боржава та перечитував, час від часу стерігши череду корів із вулиці Виноградної «на Малих Кумнях». Але це було давно, машину б часу зараз і гайда туди...

На початку цього року у відділі «Карпатика» Наукової бібліотеки УжНУ (завідувач *Марія Чорній*) звернув увагу на 350-сторінковий збірник матеріалів до 100-річчя від дня народження Петра Лінтура «Будівничий культури», впорядкований відомим філологом краю Іваном Сеньком та опублікований Всеукраїнським державним видавництвом «Карпати» у 2010 році. Відтак у контексті 115-річчя видатного вченого та педагога вищої школи хочемо поділитися із читачами «КАРПАТОЗНАВСТВА», на наш погляд, найбільш важливими віхами його життя та діяльності. Аналіз спогадів, архівних документів, статей та рецензій, що вміщені у збірнику, дозволяють нам виокремити чотири виміри творчої особистості Петра Лінтура.

Вимір перший – етнонаціональний / етноідентифікаційний

Петро Васильович народився 4 травня 1909 року в родині землероба села Горонда на Мукачівщині. Навчався у місцевій народній школі, згодом у Мукачівській гімназії (1922–1930). Відтак були роки історико-філологічних студій у Празькому університеті (1930–1935) та спеціалізації в слов'янських мовах і літературах на базі Белградського університету (1936–1936). Період від жовтня 1936 року до серпня 1938 року припав на службу в чехословацькому війську, в гарнізоні, що дислокувався у Мукачівському замку. Одружившись з Василюною Волощук із села Нанково (1939), працював у Хустській гімназії до травня 1941 року. Після появи скандального для угорської влади альманаху «Будет день!» його звільнили як неблагонадійного. Відтак, як пи-

ше сам Петро Лінтур у своїй «Автобіографії»: «З 1941 до 1944 року я бідуював із сім'єю, заробляючи шматок хліба фізичною працею і приватними уроками».

На всіх згаданих вище етапах навчання й перших років трудової діяльності Петро Лінтур формувався як прихильник так названої русофільської етнонаціональної орієнтації. Слід зауважити, що в ті часи чимало відомих краян, творчих особистостей, серед яких були й учні Петра Лінтура (Дмитро Вакаров, Іван Чендей, Кирило Галас, Петро Продан, Василь Сочка) наївно вірили в «світло зі Сходу». Дещо пізніше, в умовах адміністративно-територіального прирівняння Подкарпатської Русі до статусу однієї з областей УРСР та посилення репресивних процесів у краї (у тому числі й щодо самого Петра Лінтура), вони розчарувалися у владі радянських комуністів й пошепки говорили, що прийшли «не вті руські». Бесіду в подібному ракурсі вів Петро Лінтур зі своїм другом, російськомовним поетом із села Тибава на Свалявщині

Андрієм Карабелешем у Чопі в червні 1964 року...

Донька Петра Лінтура, Віра Боднар (дружина першого завідувача кафедри політології Ужгородського національного університету Володимира Боднара – Авт.) згадувала, що мама «любила співати українські пісні», водночас вдома «розмовляли російською мовою. Та коли батько нервував, переходив на мукачівський діалект». Син фольклориста, Василь Лінтур також згадував, що в «дитинстві розмовляли російською», але коли «до нас у гості приїжджали родичі з Нанкова чи з Горонди, тоді – русинською». Власне про чіткий карпаторусинський вимір етнічної ідентичності Петра Лінтура згадував його односельчанин Павло Мальованик. Він констатував наступне: «Петро Лінтур називав себе русином. «Була єдина Русь, – казав. – Племя русинів. Глядаючи пасовища, дійшли аж за Карпати. Тут мадяри найшли русинів із князем Лаборцем, українців тут тогди не було».

Вимір другий – державно- управлінський

У своїй автобіографії Петра Лінтур вказав, що відразу «після визволення Хуста було створено Народний комітет, до складу якого увійшов і я». Також він призначений директором Хустської десятирічки. Петро Лінтур був серед делегатів з'їзду Народних комітетів у Мукачеві 26 листопада 1944 року, де його обрали заступником голови Народної Ради Закарпатської України. Будучи русофілом, Петро Лінтур 18 листопада 1944 року наївно виступив одним із підписантів листа Сталіну від імені «карпаторуського народу» з проханням про включення Подкарпатської Русі на правах автономії до складу Радянського Союзу. Впродовж 7–13 грудня 1944 року Петро Лінтур був у складі делегації в Москві, де також йшлося про автономію краю та специфічність етнічноідентичності карпатських русинів.

На посаді заступника керівника краю Івана Туряниці майбутній науковець і педагог відповідав за питання культури. З початку 1946 року став завідувачем відділу у справах мистецтв Закарпатського облвиконкому й за сумісництвом – уповноваженим у справах релігійних культур. Його сестра Олена в листопаді 1977 року згадувала, «як прийшли руські, його поклали за міністра. Тоді з ним міністром робив й Іван Керча із Страбичова».

Варто зауважити, що Петро Лінтур як урядовець багато зробив для відкриття Ужгородського державного університету (далі – УжДУ), художнього та музичного училищ в Ужгороді, культосвітнього училища в Хусті, створення Закарпатського народного хору. 12 квітня 1945 року Петро Лінтур провів організаційні збори письменників Закарпаття, які обрали своїм головою Федора Потушняка. В травні того ж року була проведена перша крайова олімпіада художньої самодіяльності, на яку зібралися біля 2 тисячі (! – Авт.)

учасників із усіх районів майбутньої Закарпатської області.

Соратник Петра Лінтура, громадський діяч і учасник з'їзду Народних комітетів у Мукачеві в листопаді 1944 року Андрій Шекета згадував, що приїжджаючи на Тячівщину, «Петро Васильович турбувався, в яких умовах працюють вчителі, працівники клубів і бібліотек. Казав, що на них три-

мається культура села». Заслужений працівник культури Василь Габорець у своїй статті писав, що «Петро Лінтур, перебуваючи на відповідальних посадах у державному апараті, ніколи не був черствим чиновником, механічним виконавцем чужої волі, думки, примх. Він був людиною з послідовними принципами, переконаннями, з яких ніяка підступна сила не могла його зрушити... Працюючи в апараті облвиконкому, знаходив час для запису фольклору і наукової роботи».

Вимір третій – науково-педагогічний

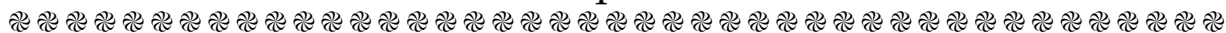
Теплі спогади про «нашого любимого учителя» у Хустській гімназії, а згодом в УжДУ передав у своїй книзі «Од отчого порога» (2006) карпаторусинський педагог і поет Петро Продан. Він зокрема згадував про те, як Петро Лінтур «заохочував написання прозових творів, часто підказував навіть теми для оповідань», як «в перших речах Чендея Лінтур зумів побачити майбутнього видатного письменника». 17 жов-

тня 1947 року Петро Лінтур написав заяву на ім'я ректора УжДУ про прийняття на роботу викладачем слов'янських літератур і російського фольклору. Тут він ретельно займався науковими студіями та плідно працював зі студентами. Так, студентка 1955–1960-х років УжДУ Світлана Макара пригадувала: «Петра Васильовича вирізняли шанобливе ставлення до кожного студента... Він безпомилково виявляв рівень знань студентом фольклору тої місцевості, звідки студент родом, стимулював до більш глибокого вивчення його». Це стосувалося не лише корінних карпатських русинів, але й інших етнічних спільнот.

Світлана Макара пише, що коли Петро Лінтур дізнався, «що серед нас є представники угро-фінської (не угорської) національності, спонукав їх до по-

рівняльного дослідження лексики двох мов – угорської і мордовської». А ще вона пригадувала, як під час сільськогосподарських робіт у селі Сторожниця, біля Ужгорода, Петро Васильович утихомирював непосидючих студентів й «...починав розповідати казку. Це дійство якимось, говорив у ролях, міняв голос, і співав, і шептав... Слухали так, що чути було, як комар гуде, а потім просив загасити свічку і продовжував про змія-горинича... Було так страшно, що дехто з головою залазив під ковдру і дрижав». Усі чекали на фінал, але на найбільш цікавому місці Вчитель запалював кишеньковий ліхтарик і говорив, що «завтра будет самое интересное...».

Юрій Туряниця, кандидат філологічних наук, укладач із записів Петра Лінтура збірників «Казки одного села» (1979) та «Майстер Іванко» (1993) писав про те, «з якою любов'ю пристрастю розповідав він нам, студентам-філологам, про творчий подвиг болгарина Христо Ботева, нашого Венеліна-Гуци. І про битву на Косовому полі – за свободу слов'янства, художньо-правдиво зображену в народній творчості».

Він також пригадував, як Петро Лінтур «наполегливо доводив, що карпатці мають свою духовну, освітню, письменницьку і наукову історію, своєрідну народну творчість». Власне за це й страждав учений від ідеологів «світлого майбутнього» комунізму. Так, за «антипартиїний виступ та поведінку члена ВКП(б)» у серпні 1947 року Петру Лінтуру було оголошено догану та попередження, а за «грубі методологічні помилки в питаннях оцінки літературної спадщини Закарпаття, виявлені в його наукових роботах і в дипломних роботах студентів, якими він керував, за політичні помилки в ха-

рактеристичі селян села Ворочева, що виявлені в коментарях до «Щоденника» Митрака та за непартійне ставлення до критики товаришів по роботі...» в червні 1959 року – сувору догану з попередженням і занесенням до облікової картки.

Вимір четвертий – науково-дослідницький

Варто зауважити, що переслідування та звинувачення стосувалися насамперед літературознавчих публікацій Петра Лінтура про видатних будителів карпатських русинів – Олександра Духновича, Олександра Павловича, Анатолія Кралицького, Івана Сільвая, Юлія Ставровського-Попрадова, Євгенія Фенцика, Олександра Митрака. Коли Петро Лінтур подав у видавництво «Радянський письменник» рукопис збірника «Закарпатські письменники ХІХ ст.» йому дуже ввічливо відмовили... Як тільки він схвально відгукнувся

на появу книги першого ректора УжДУ Степана Добоша про постать Адольфа Добрянського (Пряшів, 1956), отримав гостру критику в газеті «Советское Закарпаття». Коли вчений назвав у «Лі-

Товариство карпаторуських студентів у Празі. Петро Лінтур – другий справа (стоїть). 1933 рік

тературній газеті» Андрія Карабелеша «співцем Закарпаття», його відразу послідовно розкритикували критики-комуністи Микола Климпотюк, Юрій Балага та Іван Гранчак.

Попри все справжнім науково-дослідницьким реноме Петра Лінтура стала фольклористика. Так, у бібліографічному показнику «Петро Лінтур» (1999), який уклали філологи Іван Хланта та Іван Сенько, нараховується майже 200 публікацій вченого, серед яких 15 збірників пісенної та розповідної усної народної творчості.

Заслугою Петра Лінтура є те, що він відкрив для широкого читача народну мудрість карпатських русинів через світ казки. Так, упродовж 1940 – 60-х років дослідник спілкувався з понад 80-ма казкарями й записав від них біля 1,5 тис. (! – Авт.) сюжетів. Він виділив декілька типів носіїв народної мудрості – казкарі-епіки (фантасти), казкарі-філософи, казкарі-гумористи та казкарі-універсали. Серед найбільш відомих казкарів-оповідачів, яких від-

крив Петро Лінтур виділяють Андрія Калина з села Горінчово на Хустщині, Михайла Галицю з села Дулово на Тячівщині та Василя Короловича з села Страбичово на Мукачівщині. 13 листопада 1953 року в Московському університеті імені М. В. Ломоносова Петро Лінтур захистив кандидатську дисертацію на тему: «Закарпатський казкар А. Калин: проблема традиції та особистого начала в творчості казкаря».

У 1968 році Петро Лінтур завершив роботу над текстом докторської дисертації з фольклористики. Одного разу, коли Петро Продан застав свого Вчителя за роботою, почув:

«Цю працю я вважаю справою свого життя». Відбулося обговорення, підготовлені схвальні відгуки від опонентів... Але, на превеликий жаль, видатний фольклорист Закарпаття їх читав у лікарні. А невдовзі (3 лютого 1969 року), помер, не доживши трьох місяців до свого 60-літнього ювілею. Похований видатний фольклорист на міському кладовищі «Кальварія» в Ужгороді.

Отже, аналіз життєвого шляху та творчої діяльності фольклориста Петра Лінтура засвідчує, що попри свої русофільські симпатії, що природньо зародилися в юності, він був справжнім сином свого народу, називав себе русином. Його дослідження усної народної творчості є неоціненим скарбом, який на сьогодні варто в різний спосіб популяризувати й поширювати, а відтак виховувати нове покоління у душі миру, доброти та злагоди.

Михайло ЗАН

Джерела:

- ❖ Будівничий культури. Збірник матеріалів до 100-річчя від дня народження Петра Лінтура / Упорядник Сенько І.М. Ужгород: Карпати, 2010. 352 с., іл.
- ❖ Сенько І. Заповнена анкета, або Життєпис Петра Лінтура. Ужгород, 1999. 143 с. («Поличка «Карпатського краю»).